

Particula, figulus vase, colonus agro.
 Concedit apex convalli, præpura sacco
 Rex famulæ, cineri lampas, oliva rubo.
 Ne dispergat ⁸ opes lupus hostis, cardine clauso
 Intrat et exit ovis pastor et agnus ove.
 Prodit ⁹ messe sator, genitrix sit filia Patris,
 Et geniti lactat filia Virgo Patrem.
 Felix conjugium, dum se sacra verba maritur
 Auriæola ¹⁰ Verbum ¹¹ fit caro, patre carent :
 Angelus obstetrix, pater infans, sermo maritus,
 Auris sponsa, parens nata, creator homo.
 Intus et exterius totus, quia Virgine totus,
 Totus apud Patrem, totus ubique Deus.
 Felix partus, ubi caput orbe capacior alna
 Virgo Deum, soli pervia, sola Deo.
 Felix partus, ubi parit aula pudoris, aperia
 Quanquam clausa, velut sole micante vitrum ¹².
 Excludit ¹³ fragilis naturæ crimina, poenam,
 Non culpam retinens Virgine sumpta caro.

Anno Domini 1315 ¹⁴, Tiburtii et Valeriani ¹⁵.

VARIÆ LECTIONES:

* al. disperdat. * al. perdit. ¹⁰ B. Mariæ ibid. ¹¹ Filius Dei, ibid. ¹² In alt. cod. transposita disticha. ¹³ al. exclusit. ¹⁴ al. actorem. ¹⁵ al. explicitum. ¹⁶ scil. die subintellecnum vel incuria omissum. ¹⁷ Paulo post, in eodem latere alt. cod. subscriptum erat : Explicit liber Tobias Mri (fortassis Magistri, Martini, vel Ministri) Cunradi. Quicunque is sit possessor, descriptor vel prælector, verus auctor est Matthæus Vindocinensis; siue hic ante illum vixit et floruit.

MATTHÆI VINDOCINENSIS

CARMINA VARIA.

(WRIGHT et NALLIWELL, Reliquiae antiquæ. Scraps from ancient manuscripts, illustrating chiefly early English literature and the English language, London 1843, 8°, t. II, p. 237, ex codice Cremitaniensi chartaceo sicc. xv, in biblioth. imperiali Vindobonensi asservato, quod communicavit Dr. Endlicher, Vindobonensis.)

COMMENDATIO PAPÆ.

Orbis ad exemplum papæ procedit, honestas
 Scintillat, ratio militat, ordo viget.
 Religione sacer est, voce modestus, honesti
 Cultor, consilio providus, orbis apex ;
 Quo duce provehit ratio, sedet ira tempestis
 In pacem, pietas officiosa viget,
 Non sapit humanum sua conversatio, culpam
 Dignans hominis, concipiensque Deum.
 Condolet afflito, misero miseretur, anhelat
 Ad leges, reprimit crimina, jura sovet.
 Papa docenda docet, prohibet prohibenda, reatus
 Castigat, sceptrum spirituale tenet.
 Ille animas ligat, et solvit, solvendo ligando
 Coelestis partes opilionis agit.
 Nos proles, nos ejus oves, nos membra, tuerit,
 Membra caput, genitor pignora, pastor oves.

C Disputat in papa virtutum concio, virtus

Virtutis certat anticipare locum ;
 ro parte virtutum confictus litigat, instat,
 Quodque sacri pectus primitiare viri.
 Justitia prior esse studet, moderantia certat,
 Blanda sibi pietas appropriare patrem.
 Quinta tribus prior esse studet, sapientia certat ;
 Pro patre sit dos, cum dote sorore soror.
 Iura rigent, mulcet pietas, moderantia placat,
 Sub perpendiculo singula sensus agit.
 Quatuor his constat quadratus papa, propriæ
 Quadratura statum, perpetuaque fidem.
 Ille quadratura fretus non nugat in usum
 Criminis, et nescit nescius esse Dei.
 Papa regit reges, dominos dominatur, acerbis
 D Principibus stabili jure jubere jubet
 Provenit humanum prelum, fragilesque regans

Affectus, certat evacuare virum.
Trans hominum gressus extendit ab hospite vita.
Ad cœlum patriam præmeditatur iter.
Comitulare studet fixis fluitantia, certis
Vana, polo terras, hospitiumque domo.
Mens sacra vas ægrum fastidit, carcere carnis
Necti conqueritur spiritualis honor.
Mens sitit æternam sedem, pastorque frequentat
Hospitium terræ corpore, mente polum.
Non sacra sacrilego denigrant pectora morsu
Crimina nec premium depretiare licet
Est bonus, est melior, est optimus, et bonitatem,
Si licet, quarto querit habere gradus.

COMMENDATIO MILITIS (L. CÆSARIS.)

Fulgorat in bello, constantia Cæsar, obstat
Oppositis, frangit fortia, sæva domat.
Ejus in afflictos pietas teper, hostibus hostem
Se probat, et nitis mitibus esse studet.
Præradiat virtute duces, exemplar equestris
Officij pretio vernal, honore præit
In vetitum præcedit iter, suspirat ad usum
Militis, ad requiem torpet, ad arma volat;
Bella sitit, gladium lateri confoederat, ejus
Virtus defectus nescia, terga fugæ.
In gladium sperare juvat, jus judice ferro
Metitur, gladio preside carpit iter.
Cæsar ad nutus nutat fortuna biformis;
Casus ceu visus prosperitatis habet.
Cæsar in adversis surgit, nec jungit honorem
Vultus iratæ prosperitatis hiems.
Sæva premit, miseros sovet, et libanine juris
Compensat pacis, nequitque vices.
Æura pio sociat moderantia, de pietatis
Blanditiis ferrum judiciale teper.
Militat ergo modus, pietas ne jure supinet
Ne vita pueri diffiteatur opus.
Imperii gravitas mentem non pauperat, immo
Ad partes virtus particulata volat.
Dotibus ingenii vernal, non exsulat artes,
Non studium regimen imperiale fugat.
Ambitiosa sitis fidei non derogat, immo
In regnante sapit deliciosa fides.
Cæsar ab effectu nomen tenet, omnia cedens,
Nominis exponens significata manus.
Cui requies, requie privari, deesse labori,
Cui labor est, cuius passio, nulla pati.
Cui timor absentia vincit, cui fama laborat,
Ad tumulum cuius prælia uomen agit.
Cæsaris adventus pro Cæsare disputat, umbra
Nominis armati militat, arma gerit.
Strenuus, indomitus, pugnax, premit, asserit, urget
Hostes, bella, reos, ense, rigore, metu.
Audax, inrepidus, probus, imbuít, ampliat, implat
Arma, decus, vultum, sanguine, marte, minis.
Concipit, instaurat, ponit, vigil, impiger, instans,
Spe, dubiis, gladio, prælia, certa, reos.
Virtus, forma, fides, replet, adjuvat, instruit actus,
Virtutem, mentem, robore, laude, statu.

A Hoc pretio servivit ei sub jure tribuni
Roma, suo majus causa videre caput.

COMMENDATIO MILITIS.

Purpurat eloquium, sensus festivat Ulixen,
Intitulat morum gratia, fama beat.
Linguæ deliciis exuberat acer Ulysses,
Eloquio, sensu providus, arte potens.
Ne languescat honor mentis, facundia vernans
Ampliat, et reficit quod minus esse potest.
Ne sit lingua potens sensu viduata, maritat
Se linguæ sensus interioris honor;
Fœlerat ingenium studio, cultusque maritus
Seminis in messem fructificare studet.
B Concepit ingenium sensu dictante, magistra
Discernit ratio, lingua ministra sonat.
Seminal ingenium, studium colit, asserit usus,
Elmat ratio, consiliumque fovet.
Sensus præcursor, ratioque præambula, linguam
Hæredem faciunt dogmatis esse sui.
Non cellæ capitis in Ulyce vacant, epitatum
Officiale tenent, prima, secunda, sequens.
Prima videt, media discernit, tertia servat;
Prima capit, media judicat, ima ligat.
Prima serit, media recolit, metit ultima, tandem
Prima, secunda capit, tertia claudit iter.
Prima ministrat opus reliquis, sic hostia prima,
Hospitiumque media, posteriorque dominus.
C Prima, secunda, sequens, includit, judicat, arcet
Obvia, visa, fugam, peste, sape, sera.
Stat medio rationis apex, et utrinque salu at
Hostia sincipitis, occipitisque seram.
Naturam virtute præit, fidusque magister
Intimus est hominis interioris homo.
Moribus egreditur hominem, præponderat ægre
Naturæ sensus, subvenientis honor.
Ponderat ancipes casus sapientia; justum
Seu reprobum, trutina judice pendet opus.
Non nisi consulto liberamine juris in actus
Prodit, consulto mentis amica manus.
Contrariis vicibus consert contraria, dictis
Respondere suis consona facta facit.
Propositum facto vicino mancipat, ori
D Concolor, est mentis expositiva manus.
Non ætas animi virtutem pauperat, immo
Cortice de tenero spirat adultus odor.
Ætatem virtute domat, sua cana juventus
Consilio redoleat interiore senem.
Vota juventutis virtute supervenit ævi
Jura supergreditur mentis honore sui.
Mentis canities ævi castigat habenas,
Mensque stupet teneros anticipare dies.
Non animi florem fastus deflorat, honoris
Tanti delicias non premit ulla lues.
Non fortuna premit fortē, sentitque biformis
Unanimem, rigidum mota, caduca gravem.
Non valet Antiphates, seu Circes, sive Caribdis
Mentis Ulyxæ debilitare fidem.

Vincit, alit, cumulat, fortis, consultus, honestus,
Aspera, jura, fidem, vi, ratione, statu
Prudens, facundus, largus, beat, ornat, honorat,
Pectora, verba, manum, mente, decoro, datis.
Tullius eloquio, confictu Cesar, Adrastus
Consiliis, Nestor mente, rigore Cato.

VITUPERIUM STULTI.

Scurra vagus, parasitus edax, abjectio plebis,
Est Davus rerum dedecus, nigra lues;
Fomentum sceleris, mundi sentina, ruina
Justitiae, legum laesio, fraude potens;
Semen nequitiae, veri jejonus, abundans

Nugis, deformis corpore, mente nocens;
Forma Tersites, ad fraudes Argus, ad æquum
Tiresias, Verres crimen, fraude Symon.

Militat ad vitium, virtutis nescius, hostis
Naturæ, justum dampnat, honestum premit.

Noxius ingenium nocuos dispensat in usus,
Se totum sceleris vendicat esse domum.

Spirat ad illicium, confusio pacis, amoris
Scisma, malis, pejor, pessimus esse studet

Effluit hoc illuc, rimarum plenus, abundans
Nugis, justa premit facta, tacenda refert.

Vas sceleris, puteus vitiorum, plenus aceto,
Nequitiae nescit nescius esse suæ.

Mens imbuta malis, nescit nescire reatum,
Peccantique potest esse magistra manus.

Est grave consuetis vitiis desuescere, vergit
Noxius ad solitæ noxiætatis iter

Pullulat in speciem naturæ, concolor usus
Et quasi naturæ filius esse potest.

Non nequit esse nocens Davus, natusque nocere
Dum nequit esse nocens degener esse putat.

Est scelus innatum Davo, fraus omnis in unum
Constituit, in proprium vendicat omne scelus.

Qui fidei, qui juris inops, qui fraude laborat,
Qui volat in vetitum, qui pietatis eget.

Cujus honor, quod honore caret, cuius tenor esse
Absque tenore fides, non habuisse fidem.

Cui scelus est vitare scelus, cui crimen egere
Crimino, cui frandis est puduisse pudor

Quem leporem timor esse probat, quem præda leo-

Cauda caprum, vulpem furtæ, rapina lupum.
Quo duce mendicat ratio, quo præside virtus

Migrat in exsilium, pullulat ægra fides.

Sola vocati casus inflexio, Davo

Parcet, ibi non vox articulata tacet.

Aeris est Davus fæx unica, digna catherinis,
Digna Jovis tristis, fulmine digna mori.

Blandimenta minis, odio compescat amorem,
Peste bonum, raptu munera, fraude fidem.

Ecce mali cumulus mens est scelerata, profanum
Est corpus, fallax lingua, nephanda manus.

Se negat hypocritam, nucleo nux consona, sor-

[dent.

Pari tabe, simili peste locale locus

Ne pro se ponatur idem, consordeat, intus

A Et foris in Davo, metanoia perit.

Conspicuum dolet ad risaria, risusque doloris

Pensat, et eventu prosperiore genit.

Fæcis massa, pudor nature, sarcina terræ,

Mensarum baratum, stercoris nigra domus.

Invidice stimulis coquitur mens foeda, coloreum

Captivat mentis, migrat in ora lues.

Cursitat ad mensas, post prandia torpet, amicus

Ventris, consumit pinguis, spernit oles.

Non malus est, sed triste malum, consumere na-

[tus

Fruges, ad numerum nou numerale facit.

Ejus in adventum calices siccantur, egeno

Mendicat dapibus mensa, lagena mero;

Cui deus est venter, cui tempia coquina, sacer-

[dos

Est coquus, et fumos thura Sabæa sapit,

Lance sedet, mensaque dapes incarceraat, unde

Pullulat et minutum ventris amica Venus.

In pateris patinisque studet, ructante tumultu

Et stridente tuba ventris, utrinque tonat.

Inflictis dapibus moles præturgida, ventos

Concipit, et Davus Aæolus esse studet.

Davus hians æger ventorum turbine fracto

Carcere, dispensat quos cohibere nequit.

Pergit ad incestum, Venus excitat ægra bilibres

Fratres, membra lepent cætera, cauda riget.

Metri dactilici prior intrat syllaba, crebro

Impulsu quatunt menia fœda breves.

C

Nequitia rabiem servilem prædicat, actu

Enucleat servæ conditionis opus

Urget blanda, surit ad libera terga rebellis,

Ne vetito rectus limite carpat iter.

Iubuit innocuos vitiis, exuberat ægri

Pectoris, in multis particulata lues.

Saccus nequitiae, lucis caligo, macelli

Tempestas, pestis sæva, vorago patens

Noxius, æger, iners, committat, destruit, urget,

Gaudia, jura, bonos, scismate, fraude, dolo.

Nudus, inops, vacuus, pretio, virtutis, honesto,

Lite, furore, fide, gaudet, abundat, eget

Eligit, optat, amat, depravat, spernit, abhorret,

Jurgia, probra, scelus, fœdera, tempia, dœs,

Quo nascente, suum virtus dum comperit hostem,

D

Bella mihi video, bella parantur, ait.

TEMPORUM DESCRIPTIO.

Ver rōseum tenero lascivat flore, laborat

Picturare Ream floridore coma

Solis amica calet æstas æstuque redundans

Nititur interpres nominis esse sui.

Vinitor autumpnus, Bachi pincerna, propinat

Uvae delicias, horrea messa replet.

Hortet hiems triplici panno pellita, neverca

Florum, lascivi pectoris ægra comes.

Sunt partes anni bis binæ, ver tepe, æsta

Æstuat, autumpnus uva dat, alget hiems.

Ver florum genitor, æstas nutricula, fructu

Ditior autumpnus, prodiga vestis hiems.

Ver turbat renes, in vere furit Diogenes;

Ver Veneri juvenes implicit et senes.
 Lucifer astra fugat, solis praecursor, ad ortum
 Respirat, melior exule nocte dies.
 Legat in exilium tenebras Aurora, cubile
 Titani viduans, purpurat ora Jovis.
 Hirundo comitata gelu, lux serpit et ortus,
 Tempora canicies antieipare studet,
 Ubiros radios Phœbus dispensat, ambulant
 Quadrupedes curru dimidiante diem
 Migrat ad antipodes Phœbus, declivior axis
 Vergit ad occasum languidore rota.

DESCRIPTIO LOCI.

Naturæ studium locus est quo veris abundant
 Deliciæ, veris gratia, veris opes.
 Tellus luxuriat crinito gramine, gramen
 Vernal flore, tepet aurula, spirat odor.
 Blanditur natura loco, donando favoris
 Prodigia, donatis rebus egere potest.
 Donandi transgressa inodum sibi nulla reservans,
 Purpurat ornatum floridore locum.
 Perpetuat Zephyrus flores, bursataque bruma
 Non infestat humum pauperiore coma.
 Pullulat in flores humus, humida gleba maritat
 Se glebae, redolet flosculus, herba sapit.
 Non rabies canis aut cancri, vernantis honorem
 Floris commutat pauperiore toga.
 Natali tumulo dulcis rosa dives amictu
 Vernal, odoratus deliciosa comes.
 Freniculus crispato viret, quæ dives odore
 Castigare solet spirituale malum.
 Mollia nigrescunt vaccinia, naris amica;
 Lilia procedunt condidiora coma.
 Veritur ad solem eyane, grave vulnus amoris,
 Phœbæi nutus prædicat herba sequax.
 Salvia procedit, piperi quem leve maritat
 Qui facit immensas luxuriare dapes.
 Artemisia vigeat, que vultu glauca, saporem
 Bachi deliciis luxuriare solet.
 Quem castum redolet, pallat narcissus amoris
 Indicium facie pallidiore gerens.
 Qui procul Bachi festivat, surgit hyssopus
 Intitulare potens dolia plena deo.
 Quod gustu commendat ovis vel dama popello
 In triviis, rarib[us] crinibus, herba viret.
 Petrosilla apis certantia vultu (*sic*)
 Et simili similis denegat esse sapor.
 Statura brevi trifolium sedet esca popelli,
 Et jejunanti cœnula festa viro.
 Que renes cessare jubet lactura noverca
 Exsurgit Veneris, religionis amans.
 Ad Venerem faciens genitrix eruca rigescit,
 Suscit ut semen candida cepa potens.
 Vicinatur humili residens plantago, tumorem
 Castigans carnis et residere jubens.
 Prodit humo dormire studens papaver, ancti
 Vernant deliciæ, naris amicus odor.
 Purgatrix stomachi, faciensque tonitrua, purgit,

A Surgit ab officiis nomine nomen habens.
 Lilia sectantur vestis candore, ligatur
 Ad vulnus, faciens lanceolata jacet.
 Pallescit rubor in viola, mediusque violetur
 Nescio quis neuter inter nrumque color.
 Oris deliciae prædit gingember acinus,
 Vernantes certat perpetuare comas.
 Florescent tima, victus apum quæ duplice fructu
 Ditant luminibus tempora, sapore gulam.
 Disputat, et melius redelet, confictus oderit,
 Et quæ non possunt singula, multa juvent.
 Gustas apis florem carpendo, labore magistre
 Monstrans humanae commoditatis her.
 Non prædatori boreæ de flore tributum
 Solvit, gratuitas inviolata loci.
 B Ne pereat matricis inops infantia floris,
 Conimodat altrices fons redivivus aquas
 Vestit humum decus arboreum, frigusque proprie
 [tatis]
 Solis ad exsilium nititur umbra lepons.
 Quercus alumna suis cœtum vertice maritat,
 Votivoque suum respicit ore Jovem.
 Laurus vatis honos, hibernas despicit iras,
 Et spoliis gaudent integritate frui.
 Ulmus lata viret, triviis umbratilis, umbra,
 Titiæ, consurgit fagus amica tibi.
 Albescit palmæ coma, ramus ejus esonia
 Audit, Christicola vociferante viro.
 Astra petens, patulos in ramos pullulat ilex,
 C Quæ solet esse domus melliflantæ apis.
 Initiale mali semen vitæque noverca,
 Ficus adest primo noxia prima patri.
 Vicinatur humili buxus quæ sistra propinat
 Exnihis, tegumen ministeriale cruci.
 Artificis mediante manu dans vasa Leci;
 Pluribus in nodis præsolidatur acer.
 Qui Bachi pateras prohibet requiescere, prædit
 Vespertina gerens prandia, curva pirus.
 Ponens progreditur dans succulentia rauco,
 Hersula carboni confiencia mero.
 Cerasa plena rubent, sed jacturam brevitalis
 Illorum redimit deliciosus honor.
 Arbori generis surgit regina cypressus,
 Quæ regem regum tangere digna fuit.
 D Testis amicitiae Paridis, nymphæque repulsæ.
 Pullulat in molles populus alba comas.
 Frondescit platanus, cornus nodosa, noverca
 Taxus apum, redolens cyamus, uva salix.
 Egregio pollet effectu myrra, liquore
 Vivisco, carnem luxuriare potens.
 Altior ad nubes tollit caput ardua pinus,
 Undis judicibus expositura rates.
 Virga propinatrix thuris consurgit, honorem
 Votivæ mentis exhibitura Deo.
 Prodit amigdaleus fructus quem febris avita
 Torquet languenti sana dieta viro.
 Pullulat ex cuius spolio fractura colorem
 Artificem præstans vestibus, alnus adest
 Flore rubet sapido, rubens mitescit odore

Armorum feritas, asperitasque togæ.
 Ardua morus adest, cui momentanea proles
 Sanguine Pirameo premitus alba rubet.
 Esculus egreditur ævo majore reservans
 Fructum mellitum concavitate cadi.
 Vitis adest, nostrò major Jove tempore, plebis
 Deliciæ, plebis gloria, plebis amor.
 Plurima restat adhuc arbor, sed Musa labellum
 Comprimit, et brevitas auris amica placet.
 Non infestat aquas solis tepor, immo teponem
 Ramorum series orbiculata sonet;
 Ille amicitia solis sua jura maritans
 Destinat in florum fructificare comas.
 Altera gratuitas superest, cumulantque decorem
 Egregie studio garrulitatis aves.
 Vociferans & occide, & dolens philomena querelas
 Et sua jocundo dampna dolore canit.
 Vox merulæ resonat, quæ facta domestica nostræ
 Vocis adulterio nobilis esse solet.
 Psitacus exclamat presentatura triumphis
 Cæsareis, lingua degenerante, & vale.
 In scelus, in item certans armatur alauda,
 Læta prophetanti concinat ore diem
 Argi imminibus stellatus pavo superbus
 Et picturatæ vestis honore nitet.
 Niſtificat ramis Veneri dicata columba,
 Incestum redimens simpliciore coma.
 Turtur amica gemit, primo jurata inarito
 Continuativi pignus amoris amans.
 Hic canit, hic habitat maculis distincta colurnix,
 Et regido perdrix excrucienda veru.
 Qui proprias canit exsequias, mortisque propinquus
 Despicit articulum, fonte resultat olor.
 Materiam logici conflictus pica propinqua,
 Nescio quo medio membra colore legit.
 Birex nanus adest, qui statuæ brevitatem
 Nominis intitulat nobilitate sui.
 Non piccus fabricator abest, ovi fabrica rostrum
 Dum sibi de sociis hospita tecta fudit.

A Garrula pigrescit et avara monedula sueta
 Exilio nostros concelebrare lares.
 Vel patitur vel agit passer, cui nomina ponit
 Et lumbis fluitans irrequia Venus.
 Non cornix, non corvus adest, non noctua sacrum
 Blasphemat gemitus asperitate locum.
 Non aquilæ primatus abest, nisi carmina plebis
 Rumpat regalis conditionis honor.
 Ergo relativos volucrum queremonia cantus
 Dum movet, organicum carmen adesse putet.
 Flos sapit, herba viret, parit arbor, fructus abun-
 [dat,
 Garrit avis, rivus murmurat, aura tepet.
 Voce placent volucres, umbra calor, aura tepore,
 Fons potu, rivus murmure, flore solum
 Gratum murmur aquæ, volucrum vox consona
 [florum
 Suavis odor, amnis frigidus, unda tepens.
 Sensus quinque loci prædicti gratia pascit,
 Si collative quæque notata putet.
 Unda juvat tactum, gustum sapor, et sonus aurem;
 Est volucris visus gratia, naris odor.
 Non elementa vacant, quia tellus concipit, aer
 Blanditur, servor suscitat, humor alit.
 Cicedes Musæ, paulo majora canamus,
 Vobis freta, freto vela secunda damus.
 Non omnes arbusta juvant humilesque miricæ,
 Immo juvat lauri participare vicem.
 C LOCI BREVIS DESCRIPTIO.
 Hic genius studet in melius, ver gramine pictum
 Eximio terre gremio præsentat amictum.
 Pullulat herbula, nunciat aurula veris honorem;
 Flosculus emicat, et rosa prædicat orta teponem.
 Frons vitreus, fons nectareus, nova germina flo-
 [ru a
 Viviscat, sovet, amplificat, spirans odorem.
 Non spoliat nec depreciat rigor hostis iniquus
 Temperiem, retinet speciem flos veris amicus.